

використовувати зарубіжний досвід у формуванні власних надходжень місцевих бюджетів, де місцеві податки і збори відіграють важливу роль у наповненні місцевих бюджетів [4]. Розвиток місцевого оподаткування забезпечить зміцнення власної дохідної бази місцевих бюджетів, що сприятиме вирішенню питань соціально-економічного розвитку на місцевому рівні.

Література:

1. Попова С. П., Самсонова К. В. Роль місцевих податків і зборів у формуванні доходів місцевих бюджетів. *Наукові записки КНТУ*. 2011. Вип.11, ч. III. С. 259-265.
2. Податковий кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 02.04.2019).
3. Грапко Н. В., Жаворонок А. В. Місцеве оподаткування в сучасних економічних умовах. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 9. С. 975-981.
4. Борзенкова О. Д. Роль місцевих податків і зборів в формуванні місцевих бюджетів України. *Проблемні питання економіки України та її регіонів*. 2015. №5 (21). С. 18-23.

Мороз Ольга Юріївна

ст. гр. Ф-41, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н. Мелих О. Ю.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ТА НАСЛІДКИ ЗАЛУЧЕННЯ ЗОВНІШНІХ ДЕРЖАВНИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ В УКРАЇНІ

Посилення глобалізаційних процесів, економічні, політичні та соціальні перетворення, що відбуваються у світі в останні десятиріччя, обумовлюють потребу у значних, за обсягом, та безпечних, за походженням, джерелах фінансування. В більшості країн це стало причиною зростання зовнішніх державних запозичень та посилення вразливості їх фінансових систем до зовнішнього економічного впливу.

Перехід до ринкової економіки та подолання трансформаційної кризи у першій половині 90-х рр., в умовах дефіцитності в Україні фінансових ресурсів, зумовили необхідність здійснення зовнішніх запозичень, після чого, неефективний механізм залучення позик та їх непродуктивне використання зумовили досить стрімке накопичення боргу та концентрацію платежів щодо його обслуговування у вузькому часовому інтервалі. Так, за період незалежності України зовнішній державний борг зріс до 50,5 млрд. дол. США. На даний час, фінансовий стан України характеризується безперервними реструктуризаціями, обтяжливими

переговорами з кредиторами, відсутністю перспектив щодо повного та своєчасного обслуговування зовнішнього державного боргу у найближчому майбутньому [5].

Дослідження вітчизняної боргової політики дає можливість виділити наступні етапи формування державного боргу в Україні (див. рис. 1.).

Так, перший етап формування державного боргу припадає на 1991-1994 роки. На внутрішньому ринку головним кредитором, в цей час, був Національний банк України (далі - НБУ). Така ситуація склалась на фоні виходу України з Радянського Союзу.

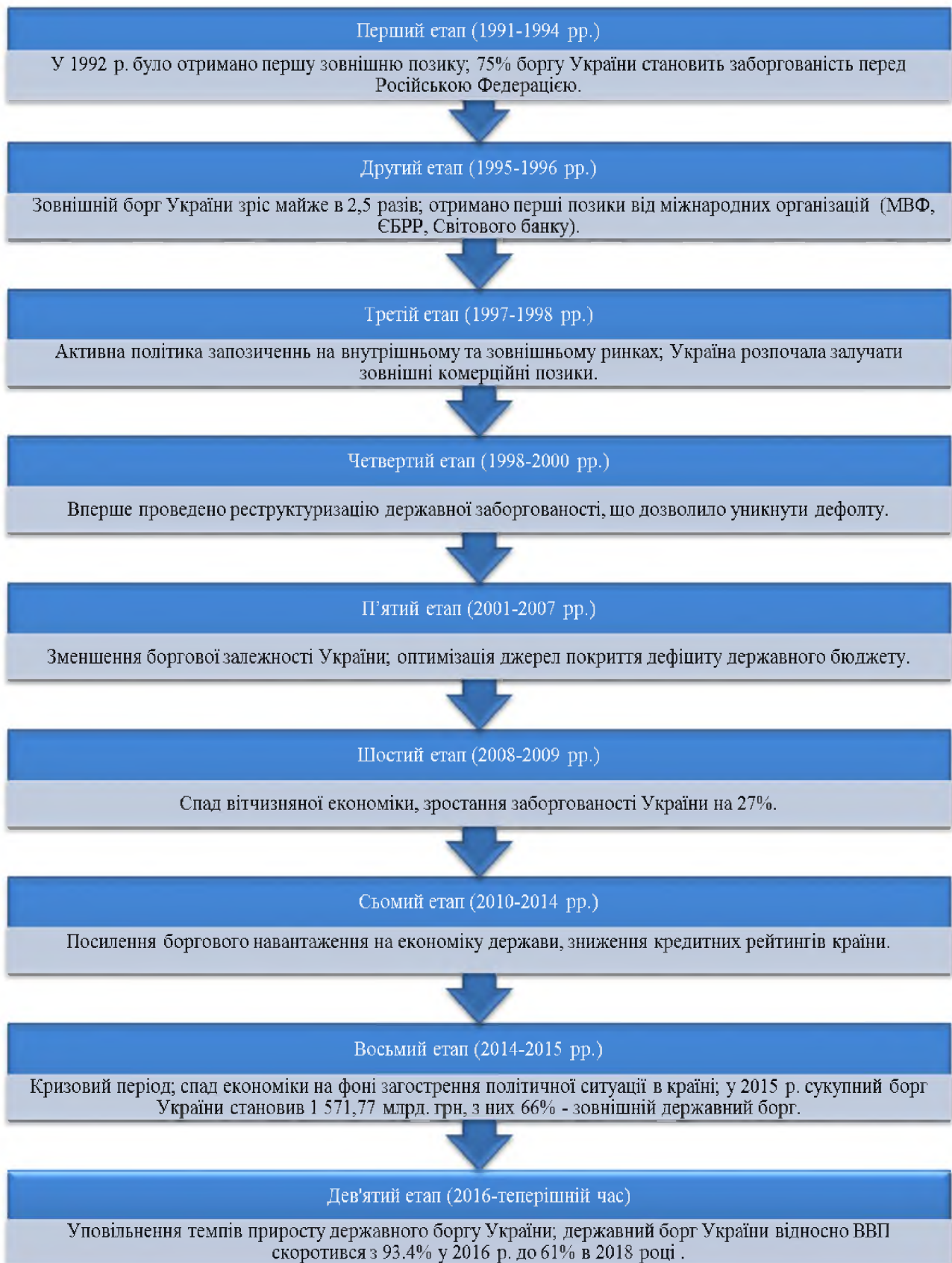
У 1995-1996 рр. було випущено перші державні цінні папери – облігації внутрішньої державної позики. Саме вони дозволили уряду відмовитись від прямих кредитів НБУ, проте призвели до суттєвого зростання рівня внутрішнього боргу.

Третій етап (1997-1998 рр.) характеризується початком стрімких внутрішніх та зовнішніх запозичень. Причиною цього стала світова криза та хитка економіка ще молодій, на той час, Україні. Лише за 1997 рік наша держава отримала 610 млн. дол. США на покриття дефіциту бюджету та реалізацію державних програм.

Щодо четвертого етапу, який припав на 1998-2000 рр., то він відзначився сильним впливом світової кризи на вітчизняну економіку. Уряд прийняв низку рішень, щодо реструктуризації державної заборгованості та зміни напрямку державних вкладів із зовнішніх запозичень.

П'ятий етап (2001–2007 рр.) відзначався покращенням рівня боргової безпеки України. Зокрема, даний період, характеризувався зниженням значення показника співвідношення обсягу державного боргу та ВВП (з 45,3% у 2001 р. до 14,8% у 2007 р.), як за рахунок зростання економіки, так і ефективного підходу до проведення боргової політики. В цей час, особлива увага була акцентована на джерелах фінансування дефіциту державного бюджету та проблемі скорочення його покриття за рахунок зовнішніх запозичень.

Шостий етап (2008–2009 рр.) є періодом розгортання першої світової фінансової кризи ХХІ ст., падіння вітчизняної економіки, зростання дефіциту державного бюджету та погіршення боргової безпеки через стрімке нарощування державного боргу [4]. Валовий зовнішній борг України, в період з 2007 р. по 2008 р., зріс на 27,1% та склав 101 659 млн. дол. США.

Рис. 1. Етапи формування державного боргу України*

*Складено автором за даними [1; 3].

Слід, при цьому, зазначити, що до 2008 р. обсяг золотовалютних резервів країни перевищував загальний обсяг боргу Уряду та НБУ, що засвідчувало платоспроможність України у той час. Протягом 2008-2010 рр. Україна отримувала кредитні ресурси за програмою МВФ сума яких становила 14,4 млрд. дол. США. В 2008 році було отримано терміновий кредит від Світового банку на погашення дефіциту бюджету в розмірі 0,8 млрд. дол. США. Ці транші були традиційно спрямовані не на цілі розвитку, а на поточні видатки і вже в 2012-2013 роках призвели до рекордних виплат по зовнішньому боргу (3,7 млрд. дол. США в 2012 році і 5,7 млрд. дол. США в 2013 р.) [1].

Сьомий період (2010-2014 рр.) характеризувався посиленням боргового навантаження на економіку України, що обумовило зниження довгострокових та короткострокових кредитних рейтингів країни. Залучення зовнішніх запозичень стало лише механізмом покриття попередніх боргів, а не способом підтримки науково-технологічного прогресу держави [3].

Восьмий етап (2014-2015 рр.) – період політичної кризи, розгортання воєнного конфлікту на Сході України та економічної рецесії. До 2014 р. загальні показники стану зовнішнього боргу України не виглядали критично загрозливими: валовий зовнішній борг залишався на рівні менше ВВП країни, а сукупний борг сектору загального державного управління і борг центрального банку (НБУ) не перевищував 40% ВВП. Однак, криза 2014-2015рр., одним із проявів якої була девальвація гривні, спричинила різке погіршення відносних показників заборгованості України. Так, зростання державного та гарантованого державою зовнішнього боргу з 300,28 млрд. грн. або 37,6 млрд. дол. США (51,4% від загальної суми державного та гарантованого державою боргу) в 2013 році до 1042,3 млрд. грн. або 43,4 млрд. дол. США (78,0% від загальної суми державного та гарантованого державою боргу) у 2015 році в значній мірі було обумовлено девальвацією національної грошової одиниці щодо американської валюти, яка за 2014 – 2015 роки знецінилась на 200,4% (з 7,99 грн. за долар США до 24,00 грн. за долар США) [6].

Дев'ятий етап (2016 р. – теперішній час) характеризується зниженням річних темпів приросту зовнішнього державного боргу України (з 70,46% у 2015 р. до 1,62% в 2018 р.). При цьому, показник відношення державного боргу України до ВВП знизився з 79,4% у 2015 р. до 61% у 2018 р. (див. табл. 1.) [1].

Таким чином, надмірне зростання зовнішнього державного боргу України призвело до зниження платоспроможності держави. Зокрема, станом на 30 квітня 2018 р. золотовалютні резерви забезпечували покриття 38,3% зовнішнього державного боргу, в той час, коли даний показник наприкінці 2009 р. становив 99,9%.

Динаміка індикаторів стану боргової безпеки України*

Показники-індикатори	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
<i>Відношення державного боргу до ВВП, %</i>	39,9	35,9	36,5	39,9	70,3	79,4	76,1	68
<i>Відношення державного та гарантованого державою зовнішнього боргу до ВВП, %</i>	25,6	22,7	21,9	20,5	39,1	52,7	48,9	43,7
<i>Рівень зовнішньої заборгованості, млн. дол. США</i>	34760	37475	38659	37536	38792	43445	45605	48989

*Складено автором за даними [2].

Необхідно розуміти, що здійснення нових запозичень та обслуговування вже існуючого боргу може суттєво впливати не лише на фіскальну й монетарну політику держави, але й на стан і розвиток економіки країни цілому. Тому вивчення ролі державного боргу в економіці, його впливу на всі сектори економіки, на параметри монетарної та фіскальної політики є необхідним елементом ефективної реалізації економічної стратегії країни та розв'язання першочергових завдань оперативного управління.

Література:

1. Офіційний сайт міністерства фінансів України. URL: <http://index.minfin.com.ua> (дата звернення: 25.03.2019).
2. Динаміка зовнішнього державного боргу і золотовалютних резервів України з 2009 по 2018 рр. (млн. дол. США). URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/foreign/> (дата звернення: 24.03.2019).
3. Новосьолова О. С. Генеза державного боргу України та вітчизняні тенденції боргової політики. *Науковий вісник Ужгородського університету. Економіка*. 2014. Вип. 43 (Ч. 2.). С. 143-147.
4. Лондар Л. П. Стан державного боргу України в умовах загострення фінансових ризиків, пов'язаних із гібридною війною: аналіз. зап. Київ: НІСД, 2017. 10 с.
5. Лондар Л. П. Боргова політика України: щодо зростання ризику дефолту: аналітична записка. URL: <http://www.niss.gov.ua/content/articles/-a694f.pdf> (дата звернення: 26.03.2019).
6. Мелих О. Ю. Дефіцит державного бюджету як індикатор боргової безпеки України. *Ефективна економіка*. 2016. №4. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4909> (дата звернення: 26.03.2019).